

פרשת משפטים, המדור - הגיגים, ד"ר חזות גבריאלי

הנושא: משפט ושופט, פסוק ופוסק

העוסקים בחריצת הדין במסגרות שונות מכונים גם: **שופט, פוסק, דיין, רשם**. השורשים הלשוניים והרוחניים של בעלי התפקידים הללו, נטועים בדרכי ההבעה הלשונית המדוברת והכתובה (**משפט, פסוק, רישום**) או/גם במסגרת הדיונית של עשיית הצדק (**משפט, פסיקה, דין**). מה פשר העניין? כיצד ומדוע נקשרו מונחים המתארים את חלקי השפה או את דרכי הבעתה אל מונחי עשיית דין וצדק?

דברי חכמה ניתן להביע באמצעות משפטים, כפי ש- 'נעים זמירות ישראל' משורר: **פִּי־צִדִּיק יִהְיֶה חֻכְמָה וְלִשׁוֹנוֹ תִּדְבֵּר מִשְׁפָּט**, (תהלים לז, ל). המשפט, הוא סוג של יחידה תחבירית הרווח גם בתחומי המתמטיקה וההגיון. בדיסציפלינות אלו, **המשפט** הוא טענה בעלת ערך לוגי או מתמטי. בבסיס הלוגיקה האריסטוטלית קיים היחס בין נושא לנשוא, (S הוא P). **נושא ונשוא** הם מחלקי המשפט הלשוני ומטרת הפילוסופיה האריסטוטלית הינה לחשוף את היחסים ביניהם. **מושג** לדוגמה, הוא נושא שעליו אומרים שהוא נשוא, ("הלוויתן הוא יונק"). הלוגיקה מנסה ליצור **רשת מושגים** ממויינת. דוגמה מפורסמת אחרת הינה הדרך בה מנסה **קאנט** להבחין בין טענה אנליטית לטענה סינתטית (=התשתית של המחשבה הקנטיאנית). טענה אנליטית היא טענה שבה הנשוא כבר כלול בנושא (הכדור הוא עגול).

הפסוק, הוא המונח החז"לי ל**משפט** הלשוני, כך: "הלומד מחבירו פרק אחד או הלכה אחת או **פסוק** אחד או דבור אחד אפילו אות אחת צריך לנהוג בו כבוד", (משנה, אבות, ו). ברם, אנו עושים שימוש במונח **פסוק** גם למוזיקה (פסוק מוזיקלי) או ללוגיקה. בלוגיקה, **תחשיב פסוקים**, היא מערכת מובנית ופורמאליסטית המאפשרת לייצג את הקשרים הלוגיים בין ערכי האמת של פסוקים לוגיים שונים.

בספר דניאל (פרק ו), אנו מוצאים את ה**רישום** במובן של כתיבה, לא סתם כיתוב, אלא כיתוב של **החוק**. הרישום של החוק על נייר רשמי של המלוכה, הופך את החוק המלכותי לתקף. דניאל ידע על החוק **שנרשם**, זה האוסר עליו להתפלל, ובכל זאת הוא כוון את תפילתו לירושלים ללא מורא: (ט) **כִּי־עַתָּה מִלְכָּא תְּקִים אֲסָרָא וְתִרְשָׁם כְּתָבָא דִּי לֹא לְהַשְׁמִינָה כְּדַת־מְדֵי וּפְרָס דִּי־לֹא תַעֲדָא: (י) כְּלִי־קַבֵּל דְּנָה מִלְכָּא דְרִיזֵשׁ רִשְׁם כְּתָבָא וְאַסְרָא: (יא) וְדִנְיָאֵל כְּדִי יֵדַע דִּי־רִשְׁמִים כְּתָבָא עַל לְבִיתָהּ וְכוּן פְּתִיחָן לָהּ בְּעִלְיָתָהּ נִגְדַּד יְרוּשָׁלַם וְזִמְנִין תִּלְתָּה בְיוֹמָא הוּא.**

הנה כי כן, אנו מוצאים את **המשפט** ואת ה**רישום** בדברי ימי עמנו כמונחים המשמשים למטרה כפולה-לתיאור הפעולה הטכנית ולמונחים המשמשים לחקר האמת ו/או לפסיקת הדין. גם **דין** הוא מונח בעל משמעות כפולה. בחז"ל, **דין** הוא היסק הלכתי במידת הקל-וחומר וגם תוצאת המשפט.

להלכה היהודית שני מימדים, המייצגים רעיון כפול: אלוקיות וארציות. זוהי ביסודה מערכת יסודית ארצית, הקשורה בטבורה אל זרם החיים, ומן הצד השני, **מקורה** הוא אלוקי. הדיינים עצמם קרויים בפרשתנו - "אלהים", ו"המשפט לאלקים הוא" (דברים, א, יז). השפה העברית באופן מודע **מיזגה** את שני המשמעויות של ההלכה למהות משולבת אחת, וביטאה זאת כמונחים רבים. בשורת ההלכה היהודית הינה בקביעה כי המשפט האלוקי עוסק בפרטים הקטנים ו'הבלתי נשגבים' של החיים. היהדות אינה 'דת' שיש לה מחלקת 'משפט עברי' המייצג ערכי משפט נאורים. ההיפך, היהדות הינה 'אורח חיים' שעיקר ישותה ועצמותה הן חוקי המשפט היום יומיים, הפשוטים, הרגילים למעשי הזולת, לחסרונותיו, שיגיונותיו וצרכיו. הפילוסופיה, התיאולוגיה והטקסיות הם חלק זניח ובלתי נחשב בהשוואה לפרטי ההלכות של 'שור שנגח את הפרה'. זהו סוד העניין.

על יסוד זה עמד הרב י"ד סולובייצ'יק במסתו - 'איש ההלכה':

"האידיאל של איש ההלכה איננו גאולת עולם על ידי עולם למעלה ממנו, אלא על ידי עצמו, על ידי הסתגלות המציאות המוחשית....., השקפת איש הדת הכללי אומרת: התחתונים נכספים אל העליונים, ותפיסת איש ההלכה קובעת: העליונים כמהים ומתגעגעים אל התחתונים".

להערות: hazutg@gmail.com